

Jan Sikora

Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, w kontekście perspektyw rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce : analiza wyników badań empirycznych

Ekonomiczne Problemy Turystyki nr 3 (27), 113-126

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Sikora*

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

**TURYSTYKA WIEJSKA, W TYM AGROTURYSTYKA,
W KONTEKŚCIE PERSPEKTYW ROZWOJU WSI I ROLNICTWA
W POLSCE. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ EMPIRYCZNYCH**

Streszczenie

Obszary wiejskie dzięki strategii wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa oraz płatnościom bezpośrednim skierowanym na rolnictwo, płynącym z Unii Europejskiej, przechodzą znaczące zmiany społeczno-gospodarcze. Jedną z nich jest rozwój działalności gospodarczej niezwiązanej z rolnictwem. Do form takiej aktywności należy zaliczyć rozwój turystyki i agroturystyki w środowisku wiejskim.

Celem artykułu jest przedstawienie warunków sprzyjających rozwojowi turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, wynikających z ogólnopolskich badań empirycznych. W pierwszej kolejności zwrócono uwagę na krótką charakterystykę obszarów wiejskich i celów strategii wielofunkcyjnego rozwoju wsi. W artykule uwzględniono wyniki dotyczące roli obszarów wiejskich w Polsce, pożądaną wielkość i typ gospodarstwa rolnego, ekologiczność produkcji rolnej, jej znaczenie w rozwoju gospodarczym kraju. Wskazano, że powyższe czynniki determinują rozwój turystyki wiejskiej.

Do napisania opracowania wykorzystana została odpowiednia literatura przedmiotu oraz wyniki ogólnopolskich badań empirycznych przeprowadzonych na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Słowa kluczowe: turystyka wiejska, agroturystyka, wieś, rolnictwo, rozwój.

* Adres e-mail: sikorajan@interia.pl.

Wprowadzenie

Rynek turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, zdeterminowany jest czynnikami związanymi ze strategią wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Zakłada ona rozwój wsi polegający na odchodzeniu od rolnictwa na rzecz prowadzenia działalności pozarolniczej, w tym turystycznej. Szacuje się, że działalnością pozarolniczą na własny rachunek zajmuje się ok. 4,5% ogółu gospodarstw aktywnych rolniczo, natomiast turystyką wiejską i agroturystyką – ok. 0,5% gospodarstw rolnych. W większości przypadków są to gospodarstwa małe, których powierzchnia nie przekracza 5 ha¹.

W artykule zostały przedstawione wyniki ogólnopolskich badań empirycznych prowadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a dotyczące zagadnień, które mogą sprzyjać rozwojowi turystyki wiejskiej i agroturystyki. Zwrócono uwagę m.in. na takie problemy, jak: perspektywy rozwoju wsi i rolnictwa, rola obszarów wiejskich w rozwoju gospodarczym kraju, gospodarstwo rolne i jego produkcja rolnicza oraz pozarolnicza. Przedstawiono również charakterystykę turystyki wiejskiej jako formy przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

W artykule wykorzystana została odpowiednia literatura przedmiotu oraz wyniki wspomnianych powyżej badań empirycznych.

1. Turystyka wiejska i agroturystyka w strategii wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich

W przemianach społeczno-gospodarczych zachodzących na obszarach wiejskich w Polsce istotną rolę pełni strategia wielofunkcyjnego ich rozwoju. Przyjmuje ona założenie, że wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich łączy się z aktywizacją wsi i dywersyfikacją działalności gospodarczej, zgodnie z którą przyszłość mieszkańców wsi jest związana nie tylko z rolnictwem, ale również z innymi działami gospodarki.

¹ *Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, jako element zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, kierownik badania: J. Bański, wykonawca: Agrotec Sp. z o.o., Warszawa 2012, s. 27.

Strategia wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich wprowadza w wiejską przestrzeń nowe funkcje pozarolnicze, takie np. jak: produkcyjne, usługowe, handlowe. Zakłada większe zróżnicowanie gospodarcze obszarów wiejskich, zmniejszanie roli rolnictwa, a tym samym – tworzenie nowych miejsc pracy, ograniczanie bezrobocia, poszukiwanie źródeł zarobkowania w zawodach związanych z otoczeniem rolnictwa i wykorzystujących wiejskie zasoby wytwórcze².

Proces rozwoju wielofunkcyjnego wsi nie jest jednak zjawiskiem prostym i uwarunkowany jest czynnikami społeczno-ekonomicznymi. Jednym z ważniejszych elementów wpływających na wielofunkcyjny rozwój wsi jest zaangażowanie społeczności wiejskiej, uznanie przedsiębiorczych postaw rolników i mieszkańców wsi za motyw przemian w ich środowisku. Chodzi tutaj zarówno o inicjatywy indywidualne, jak i o wspólne, realizowane przez samorząd terytorialny i inne organizacje społeczne w celu zwiększenia ich efektywności³.

W wielu gminach w Polsce w ostatnich latach można zaobserwować z jednej strony duży wzrost różnych form przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej, o czym świadczy dość znaczny przyrost podmiotów gospodarczych, z drugiej zaś – pewien marazm i bezradność oraz oczekiwanie na pomoc z zewnątrz.

W ramach strategii wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich znaczące miejsce zajmuje prowadzenie działalności turystycznej, w tym agroturystycznej. Turystyka wiejska i agroturystyka są przejawem aktywności i samodzielności rolnika i innych mieszkańców wsi, ich wiary we własne możliwości i potrzeby osiągnięć.

Turystyka wiejska preferuje bliski związek turystów z miejscową społecznością, wykorzystanie walorów danej wsi i jej okolicy oraz istniejącej zabudowy w taki sposób, aby w jak największym stopniu zachować środowisko przyrodnicze i kulturowe. Agroturystyka natomiast jest specyficznym rodzajem turystyki wiejskiej organizowanym przez rodziny rolnicze z wykorzystaniem mieszkaniowo-wczasowych zasobów gospodarstwa rolnego oraz zasobów przyrodniczych, kulturowych i infrastrukturalnych wsi i okolicy.

² *Wielofunkcyjność rolnictwa. Kierunki badań, podstawy metodologiczne i implikacje praktyczne*, red. J. Wilkin, IRWiR PAN, Warszawa 2010, s. 17.

³ J. Sikora, *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 47.

Agroturystyka to nie tylko forma wypoczynku w czynnym gospodarstwie rolnym, która pozwala turystyce zaspokoić potrzeby poznawcze, emocjonalne, wypoczynkowe. Jest traktowana jako forma przedsiębiorczości rolnika rozumianej jako umiejętność racjonalnego działania i osiągnięcia wybranego celu, którym w warunkach rynkowych jest dodatkowy zysk gospodarstwa rolnego.

Obszary wiejskie w Polsce zajmują 93,2% powierzchni kraju i zamieszkuje je 39,3% mieszkańców. Na obszarach wiejskich znajduje się 53 023 miejscowości wiejskich, z czego 42 854 stanowią wsie, a 10 169 – pozostałe miejscowości wiejskie (kolonie, przysiółki). Ludność zamieszkująca tereny wiejskie jest zróżnicowana regionalnie. Najmniej ludności wiejskiej w 2011 r. mieszkało w województwach: śląskim (22,3%), dolnośląskim (30,2%) i zachodniopomorskim (31,1%), a najwięcej w województwach: podkarpackim (58,6%), świętokrzyskim (55,0%) i lubelskim (53,5%)⁴.

W strukturze zatrudnienia mieszkańców wsi udział zatrudnionych w rolnictwie w 2011 r. wynosił 12,4% wszystkich pracujących, podczas gdy w Unii Europejskiej jedynie ok. 5%⁵. Jednak nie wszyscy zatrudnieni w rolnictwie utrzymują się z niego. Osoby, które utrzymują się głównie lub wyłącznie z pracy na roli, stanowią tylko 13,1% wszystkich zatrudnionych w rolnictwie. Wynika stąd, że znaczna część ludności wiejskiej znajduje zatrudnienie w działach pozarolniczych. Szacuje się, że działalność pozarolniczą na własny rachunek przy czasowym zawieszeniu lub zaniechaniu działalności rolniczej podjęło ok. 4% ogółu gospodarstw aktywnych rolniczo⁶.

Z istniejących w Polsce ok. 2 mln gospodarstw rolnych działalnością agroturystyczną zajmuje się tylko 0,3%, czyli ok. 7000. W większości przypadków są to gospodarstwa małe, których powierzchnia nie przekracza 5 ha. Takich gospodarstw jest w Polsce aż 58%. Produkują one głównie na własne potrzeby i nie prowadzą sprzedaży towarów na rynek.

Przyjmuje się, że turystyka wiejska, w tym agroturystyka, może stanowić jeden z wielu czynników rozwoju obszarów wiejskich. Wśród terenów o wysokim potencjale rozwoju funkcji turystycznej, gdzie turystyka może wystąpić

⁴ www.stat.gov.pl/rs_rocznik_rolnictwo_2012.pdf (6.10.2013).

⁵ www.stat.gov.pl (6.10.2013).

⁶ I. Sikorska-Wolak, *Kształtowanie funkcji turystycznych obszarów wiejskich – potrzeby i możliwości*, w: *Turystyczne funkcje obszarów wiejskich*, red. I. Sikorska-Wolak, Wyd. SGGW, Warszawa 2009, s. 27.

jako istotny ekonomiczny czynnik rozwoju, znajdują się przede wszystkim województwa: małopolskie, podkarpackie, pomorskie, zachodniopomorskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie. Poza tym na terenie kraju sporadycznie występują pojedyncze gminy o ponadprzeciętnych warunkach do rozwoju turystyki wiejskiej.

2. Analiza wyników badań empirycznych⁷

Z badań przeprowadzonych w 2011 r. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi uwzględniono kilka problemów mogących wpływać na perspektywę rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki. Są to wyniki badań empirycznych na temat roli obszarów wiejskich, pożądanej wielkości i typu gospodarstwa rolnego, pożądanego jego profilu i intensywności produkcji. Uwzględniono również zagadnienia ekologiczności polskiego rolnictwa, jego znaczenia w rozwoju gospodarczym kraju oraz opłacalności.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej na obszarach wiejskich i w rolnictwie zachodzą istotne zmiany społeczno-gospodarcze. Wynikają one z założeń Wspólnej Polityki Rolnej, w tym m.in. ze strategii wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich i z bezpośrednich płatności skierowanych na rolnictwo.

O rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, decydują warunki przyrodniczo-ekologiczne, ekonomiczno-finansowe oraz społeczno-kulturowe. W przywołanych badaniach *Polska wieś i rolnictwo. Wiosna 2011* zwrócono uwagę m.in. na rolę obszarów wiejskich. Mieszkańcom wsi (rolnikom i nierolnikom) zadano pytanie: „Czy Pana(i) zdaniem najważniejszą rolą obszarów wiejskich jest... ? Proszę wskazać trzy możliwości z zaznaczeniem ich hierar-

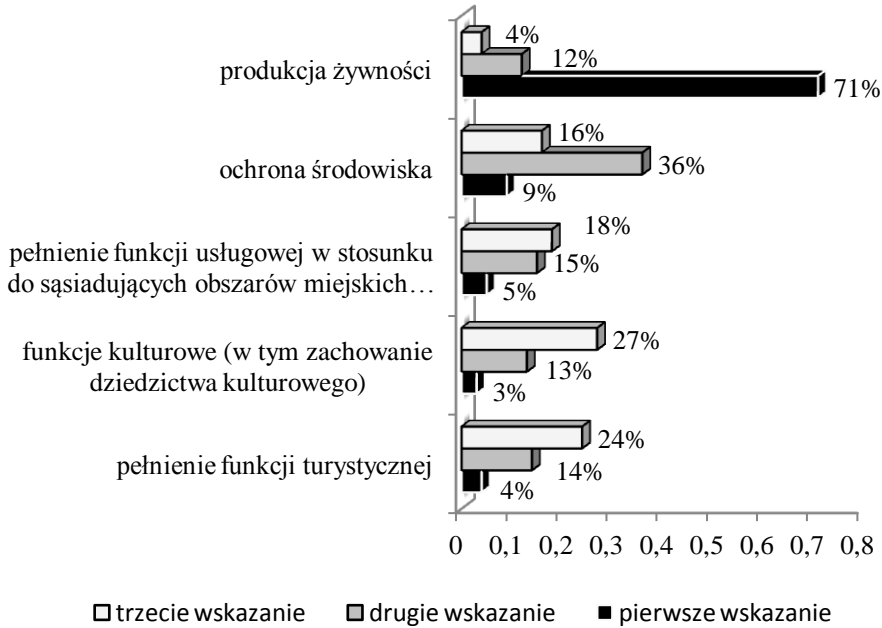
⁷ Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi wspólnie z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencją Nieruchomości Rolnych oraz Kasą Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego od 2004 r. prowadzi ogólnopolskie badania polskiej wsi i rolnictwa. W opracowaniu wykorzystano niektóre wyniki badań przeprowadzonych w 2011 r. przez TNS OBOP. Badania wykonane zostały techniką wywiadu osobistego PAPI. Przeprowadzone zostały na dwóch oddzielnych próbach: reprezentatywnej, kwotowo-celowej, losowej próbie mieszkańców wsi (N = 1500 osób), z czego nierolnicy stanowili N = 633 osoby i rolnicy N = 867 osób. Maksymalny błąd statystyczny dla próby rolników wynosił +/- 3,4% a dla próby nierolników +/- 3,8%. Metodologicznie procedura badań wskazuje na reprezentatywność ich wyników. Zob. *Polska wieś i rolnictwo. Wiosna 2011*, TNS OBOP, Warszawa 2011.

chii”. Udzielone odpowiedzi zaprezentowano na rysunek 1. Wynika z niego, że dla mieszkańców wsi zdecydowanie najważniejszą rolą obszarów wiejskich jest produkcja żywności (71% pierwszych wskazań). Na drugim miejscu pojawia się ochrona środowiska przyrodniczego (9% pierwszych wskazań i 36% drugich wskazań). Na dalszych miejscach uplasowały się: funkcje usługowe w stosunku do miast (np. miejsce wypoczynku dla osób pracujących w mieście), funkcje kulturowe (3% pierwszych wskazań i 13% drugich) oraz funkcje turystyczne (4% wskazań pierwszych i 14% wskazań drugich). Funkcja turystyczna obszarów wiejskich w opinii badanych była wyraźnie ważniejsza niż funkcje kulturowe (w tym zachowanie dziedzictwa kulturowego). Nasuwa się zatem ostrożny wniosek, który można sformułować następująco: na obszarach wiejskich jest miejsce dla rozwoju turystyki i agroturystyki. Gospodarstwo rolne jest podmiotem gospodarczym i podlega takim samym prawom rynku jak każdy inny podmiot gospodarczy. Pełni ono kilka podstawowych funkcji: funkcję podażową (wytwarza dobra oraz usługi i kieruje je na rynek), popytową (zgłasza potrzeby na rzeczowe i osobowe czynniki produkcji: surowce, urządzenia, transport, siłę roboczą) oraz społeczną (tworzy stosunki współpracy, konkurencji wewnątrz i na zewnątrz). Właśnie w gospodarstwach rolnych może rozwijać się agroturystyka.

Istotna zatem jest opinia mieszkańców wsi na temat pożądanego wielkości gospodarstw rolnych, ich typu i profilu produkcji oraz ich produkcyjnej intensywności. W działalności gospodarstw rolnych, a zwłaszcza w odniesieniu do efektywności, istotną rolę pełni wielkość gospodarstwa oraz jego specjalizacja. Cechy te determinują podejmowaną działalność agroturystyczną.

W Polsce, jak już zaznaczono, jest ok. 2 mln gospodarstw rolnych, z czego ok. 50% to gospodarstwa niesprzedające towarów na rynek, lecz produkujące głównie na własne potrzeby. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w kraju wynosi ok. 9 ha. W niektórych regionach jest jeszcze mniejsza, np. w południowym ok. 3,3 ha, we wschodnim – ok. 3,8 ha, a w południowo-zachodnim – 5,7 ha. Dlatego też małe gospodarstwa rolne stają przed koniecznością poszukiwania dodatkowych źródeł dochodów, przestały bowiem być samowystarczalne. Za rozwojem przede wszystkim agroturystyki w małych gospodarstwach rolnych przemawiają również inne czynniki. Na przykład to, że stosując, często z konieczności finansowej, bardzo mało nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin, mogą zaoferować produkty żywnościowe speł-

niające kryteria ekologiczne, choć nie mają na nie formalnych atestów ekologicznych.

Rys. 1. Opinie mieszkańców wsi na temat roli obszarów wiejskich

Źródło: *Polska wieś i rolnictwo. Wiosna 2011*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2011, s. 74.

Z badań empirycznych wynika, że rolnicy opowiadają się za tym, żeby polskie rolnictwo opierało się głównie na małych i średnich gospodarstwach rolnych (47%). Za dużymi gospodarstwami rolnymi opowiedziało się 27% badanych rolników⁸. Z wynikami tymi korespondują opinie rolników na temat typu gospodarstw rolnych. 62% badanych rolników uważa, że w polskim rolnictwie powinny dominować gospodarstwa rodzinne. Tylko 11% wskazało, że polskie rolnictwo powinno opierać się na przedsiębiorstwach prowadzących

⁸ *Ibidem*, s. 75.

działalność rolniczą⁹. Małe i średnie gospodarstwa rolne mają cechy indywidualnych gospodarstw rodzinnych, w których wykorzystuje się rodzinne tradycje pracy i kultury wiejskiej sprzyjające turystyce wiejskiej.

Gospodarstwa większe obszarowo, osiągające zadowalające zyski z produkcji rolniczej, sadowniczej czy ogrodniczej, a co za tym idzie – posiadające większe możliwości finansowe, nie podejmują dodatkowej działalności turystycznej ani agroturystycznej. Jest ona dla nich obciążeniem m.in. ze względu na małą ilość czasu wolnego, którą należałoby dodatkowo przeznaczyć na obsługę turystów.

Rozwojowi turystyki wiejskiej i agroturystyki towarzyszy produkcja żywności ekologicznej. W tym przypadku rolnicy i nierolnicy nastawieni są bardzo pozytywnie na naturalną produkcję rolną (rysunek 2).

		Badanym postawiono pytanie: „Jakie powinno być polskie rolnictwo? Na skali od 1 do 5 proszę zaznaczyć bliższą Panu(i) wizję rolnictwa. Im bliżej cyfry 1, tym bliższa jest Panu(i) odpowiedź z lewej strony. Im bliżej cyfry 5, tym bliższa jest Panu(i) odpowiedź z prawej strony. Czy Pana(i) zdaniem polskie rolnictwo...					
		1	2	3	4	5	
Rolnicy 2011 (N = 867)	Powinno być nastawione na produkcję naturalną, ekologiczną	33%	24%	29%	8%	5%	Powinno być nastawione na jak największą/intensywną produkcję rolną wspomaganą środkami ochrony roślin, nawozami, GMO etc.
Nierolnicy 2011 (N = 881)		46%	23%	21%	7%	3%	

Rys. 2. Opinie badanych na temat pożądanej intensywności produkcji gospodarstw rolnych

Źródło: *Polska wieś i rolnictwo...*, s. 78.

Odpowiedzi badanych przedstawione na rysunku 2 wskazują wyraźnie, że polskie rolnictwo powinno być nastawione na produkcję ekologiczną. Biorąc pod uwagę skalę 1 i 2, takiej odpowiedzi udzieliło 57% rolników i 69% nierolników.

⁹ *Ibidem*, s. 77.

Wyniki badań wskazały również, że polskie rolnictwo częściej chroni środowisko przyrodnicze, niż zanieczyszcza je. Opinię taką wyraziło 45% rolników i 41% nierolników przy uwzględnieniu skali 4 i 5 (rysunek 3).

		Spotyka się różne opinie o polskim rolnictwie. W jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza z następującymi określeniami na temat polskiego rolnictwa? Im bliżej cyfry 1, tym bliższa jest Panu(i) odpowiedź z lewej strony. Im bliżej cyfry 5, tym bliższa jest Panu(i) odpowiedź z prawej strony. Czy Pana(i) zdaniem polskie rolnictwo...					
		1	2	3	4	5	
Rolnicy 2011 (N = 867)	Powoduje zanieczyszczenie środowiska	3%	12%	40%	31%	14%	Chroni środowisko i powoduje obniżenie stopnia zanieczyszczenia środowiska naturalnego
Nierolnicy 2011 (N = 633)		4%	12%	43%	27%	14%	

Rys. 3. Opinie badanych na temat ekologiczności polskiego rolnictwa

Źródło: *Polska wieś i rolnictwo...*, s. 82.

Za rozwojem turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, przemawiają opinie badanych na temat znaczenia polskiego rolnictwa w przyszłościowym rozwoju gospodarczym kraju. Respondenci częściej opowiedzieli się za tym, że polskie rolnictwo jest bardziej przyszłościowe (36% rolników i 35% nierolników) niż mające małe znaczenie dla gospodarki (rysunek 4).

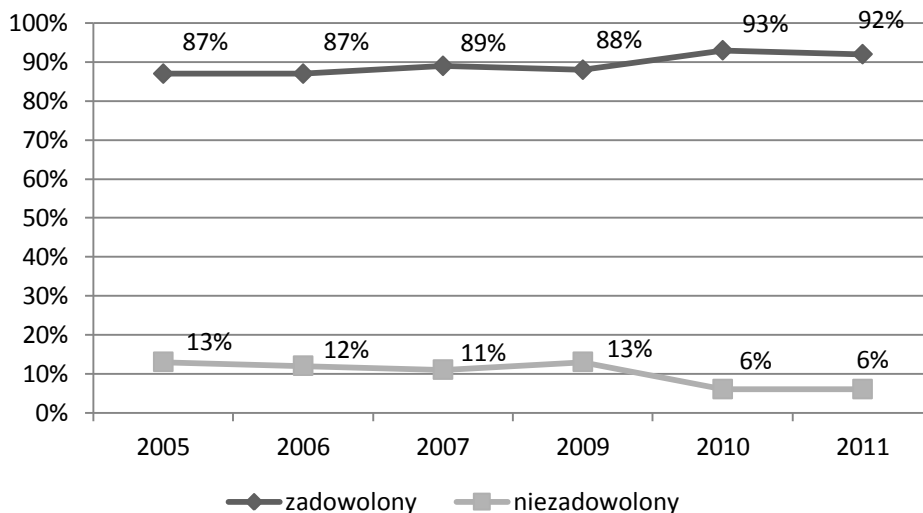
Wyniki przedstawione na rysunku 4 pokazują optymistyczną postawę dotyczącą nie tylko znaczenia w przyszłości polskiego rolnictwa, ale również rozwoju turystyki wiejskiej bazującej na rolnictwie.

Z przeprowadzonych badań wynika, że mieszkanie na wsi przynosi jej mieszkańcom zadowolenie (rysunek 5). Przeważająca większość mieszkańców wsi (92%) wyrażała satysfakcję z zamieszkiwania na wsi, a nie w mieście. Tylko 6% mieszkańców wsi było niezadowolonych z tego, że mieszka na wsi. W latach 2005–2011 odnotowano nawet wzrost, choć nieznaczny, liczby mieszkańców wsi zadowolonych z mieszkania na wsi. W 2005 r. „zadowoleni” stanowili 87%, a w 2011 r. – już 92% (rysunek 5).

		Spotyka się różne opinie o polskim rolnictwie. W jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza z następującymi określeniami na temat polskiego rolnictwa? Im bliżej cyfry 1, tym bliższa jest Panu(i) odpowiedź z lewej strony. Im bliżej cyfry 5, tym bliższa jest Panu(i) odpowiedź z prawej strony. Czy Pana(i) zdaniem polskie rolnictwo...					Jest przyszłościowe i będzie miało coraz większe znaczenie dla rozwoju kraju
		1	2	3	4	5	
Rolnicy 2011 (N = 867)	Będzie odgrywało coraz mniejsze znaczenie w rozwoju gospodarczym kraju	7%	19%	37%	27%	9%	
Nierolnicy 2011 (N = 633)		6%	17%	41%	27%	8%	

Rys. 4. Opinie badanych na temat znaczenia polskiego rolnictwa w rozwoju gospodarczym kraju

Źródło: *Polska wieś i rolnictwo...*, s. 81.

Rys. 5. Zadowolenie mieszkańców wsi z mieszkania na wsi, a nie w mieście

Źródło: *Polska wieś i rolnictwo...*, s. 21.

W raporcie końcowym ogólnopolskich badań empirycznych *Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, jako element zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*¹⁰ stwierdzono, że turystyka wiejska, w tym agroturystyka, może stanowić jeden z wielu czynników rozwoju obszarów wiejskich, ale tylko w sporadycznych przypadkach wsi czy gmin może być czynnikiem dominującym.

Głównym celem badań było wskazanie kierunków długofalowego rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, w kontekście wypracowania wizji przyszłej Wspólnej Polityki Rolnej, uwzględniając model wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich¹¹. Realizacja celu wiązała się m.in. z przeglądem treści strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województw, planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii (programów i audytów) rozwoju turystyki wszystkich województw pod kątem ujmowania w nich zagadnień związanych z turystyką wiejską.

Stwierdzono, że w strategiach rozwoju społeczno-gospodarczego województw znajdują się zapisy, które z jednej strony akcentują konieczność wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, z drugiej zaś traktują turystykę bazującą na walorach przyrodniczych i kulturowych regionu (zlokalizowanych w dużej mierze na obszarach wiejskich) jako ważny element i pożądaną kierunek rozwoju¹². Okazuje się jednak, że w odniesieniu do prorozwojowej roli turystyki wiejskiej formułowane są często przez gremia programujące rozwój lokalny i regionalny zapisy pozbawione wystarczającego uzasadnienia potencjałem walorów turystycznych.

W dokumentach planistycznych odnośnie do polityki przestrzennej (plan zagospodarowania przestrzennego województwa) znajdują się zapisy o turystyce wiejskiej i agroturystyce. Stopień ich szczegółowości jest zróżnicowany. W niektórych planach zagospodarowania przestrzennego agroturystyka występuje sporadycznie (np. opolskie, mazowieckie), w innych poświęca się jej dużo uwagi (np. podlaskie, podkarpackie)¹³. W pierwszym przypadku bardzo skromne zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego dotyczące agroturystyki

¹⁰ *Turystyka wiejska...*, s. 10.

¹¹ *Ibidem*, s. 11.

¹² *Ibidem*, s. 19.

¹³ *Ibidem*, s. 24.

świadczą o niedostrzeganiu przez władze regionalne roli turystyki na obszarach wiejskich. W drugim rola agroturystyki jest przeceniona, tworzy się zbyt optymistyczną wizję możliwości generowania korzyści ekonomicznych z tego tytułu w regionie i gminach.

Podsumowanie

Uwzględniając walory strukturalne i funkcjonalne obszarów wiejskich w Polsce, należy stwierdzić, że turystyka wiejska ma perspektywę szerszego rozwoju. Rozwoju tej formy turystyki nie należy jednak przeceniać, jak to występuje w zapisach dokumentów strategicznych i planistycznych niektórych województw oraz gmin. Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, może stanowić jedną z wielu form przedsiębiorczości na wsi. W sporadycznych przypadkach wsi czy gmin może być dominującym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego. Na zdecydowanej większości terenów wiejskich w Polsce turystykę wiejską oraz agroturystykę powinno się traktować bardziej jako uzupełniającą, a nie alternatywną funkcję gospodarczą obszarów wiejskich. Wzrost ruchu turystycznego na obszarach wiejskich powoduje stopniową poprawę za-inwestowania w infrastrukturę turystyczną, sportowo-rekreacyjną, następują wzmoczone inwestycje budowlane, usługowe, dochodzi do wypierania rolnictwa, utraty typowych walorów wiejskości na rzecz cech obszaru turystyczno-zurbanizowanego. Obszar taki przestaje być atrakcyjny dla nabywców produktu agroturystycznego, którzy wysoko cenią sobie przyrodę, ciszę, niezanieczyszczone powietrze¹⁴.

Turystyka wiejska i agroturystyka mogą natomiast realizować tzw. wartość dodaną i odgrywać znaczącą rolę w tworzeniu kapitału społecznego, ludzkiego, a także w ochronie i rozwoju dziedzictwa kulturowego wsi jako elementów wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich¹⁵. Przykładem tego nurtu skuteczności turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, które powinny stanowić przedmiot dalszych szczegółowych badań naukowych, są

¹⁴ L. Strzembicki, *Zachowania konsumentów na krajowym rynku turystyki wiejskiej*, w: *Konsument na rynku turystycznym w warunkach społeczeństwa opartego na wiedzy i informacji*, red. L. Strzembicki, Wyd. AE w Krakowie, Kraków 2005, s. 73.

¹⁵ J. Wojciechowska, *Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce*, Wyd. UŁ, Łódź 2009, s. 79.

różne formy doradztwa rolniczego, agroturystycznego, powstające lokalne stowarzyszenia i organizacje turystyczne, lokalne grupy działania na obszarach wiejskich. Niedostatkiem funkcjonowania kapitału społecznego wokół turystyki wiejskiej oraz agroturystyki jest niestety aktywność członków w ramach własnych organizacji i stowarzyszeń, gdzie każda realizuje swoją własną strategię. Brakuje działalności sieciowej turystycznego kapitału społecznego na obszarach wiejskich w ramach szerszej współpracy między organizacjami.

Literatura

- Polska wieś i rolnictwo. Wiosna 2011*, TNS OBOP, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2011.
- Rocznik statystyczny województw 2007*, GUS, Warszawa 2008.
- Sikorska-Wolak I., *Kształtowanie funkcji turystycznych obszarów wiejskich – potrzeby i możliwości*, w: *Turystyczne funkcje obszarów wiejskich*, red. I. Sikorska-Wolak, Wyd. SGGW, Warszawa 2009.
- Sikora J., *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Strzembicki L., *Zachowania konsumentów na krajowym rynku turystyki wiejskiej*, w: *Konsument na rynku turystycznym w warunkach społeczeństwa opartego na wiedzy i informacji*, red. L. Strzembicki, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 2005.
- Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, jako element zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, kierownik badania: J. Bański, wykonawca: Agrotec Sp. z o.o., Warszawa 2012.
- Wielofunkcyjność rolnictwa. Kierunki badań, podstawy metodologiczne i implikacje praktyczne*, red. J. Wilkin, IRWiR PAN, Warszawa 2010.
- Wojciechowska J., *Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce*, Wyd. UŁ, Łódź 2009.
- www.stat.gov.pl.
- www.stat.gov.pl/rs_rocznik_rolnictwo_2012.pdf.

**RURAL TOURISM AND AGRITOURISM IN THE CONTEXT OF PROSPECTS
FOR RURAL AND AGRICULTURAL DEVELOPMENT IN POLAND:
ANALYSIS OF THE RESULTS OBTAINED FROM EMPIRICAL SURVEY**

Summary

With current strategy of multifunctional rural and agricultural development and direct payments for agriculture from the European Union, rural areas are undergoing considerable social and economic transformations. One of these changes is development of non-agricultural economic activity. The forms of this activity include development of tourism and agritourism in rural areas.

The aim of this paper is to present the conditions that are conducive to development of rural tourism (including agritourism) that result from a national empirical survey. First and foremost, the focus is on short characterization of rural areas and the goals of the strategy of multifunctional rural development. The empirical research took into consideration the results concerning the role of rural areas in Poland, demanded size and types of agricultural holdings as well as ecological farming and its importance for economic development in Poland. The paper indicates that the above factors determine development of rural tourism.

In order to write the study, the authors used the related literature and results obtained from the national-level empirical survey carried out by the Ministry of Agriculture and Rural Development.

Keywords: rural tourism, agrotourism, rural, agriculture, development.

Translated by Jan Sikora